

Uppdrag om insatser för hållbar och hälsosam livsmedelskonsumtion

Delredovisning av regeringsuppdrag S2021/03523 (delvis) och S2022/02969 (delvis)

Denna titel kan laddas ner från: [Livsmedelsverkets publikationer](#)

Citera gärna Livsmedelsverkets texter, men glöm inte att uppge källan. Bilder, fotografier och illustrationer är skyddade av upphovsrätten. Det innebär att du måste ha upphovsmannens tillstånd att använda dem.

© Livsmedelsverket, 2023.

Författare:

Folkhälsomyndigheten och Livsmedelsverket

Rekommenderad citering:

Livsmedelsverket och Folkhälsomyndigheten. 2023. S 2023 nr 02: Uppdrag om insatser för hållbar och hälsosam livsmedelskonsumtion. Delredovisning av regeringsuppdrag S2021/03523 (delvis) och S2022/02969 (delvis). Livsmedelsverkets samarbetsrapport. Uppsala.

S 2023 nr 02

ISSN 1104-7089

Omslag: Livsmedelsverket

Innehåll

Sammanfattning.....	5
Bakgrund	7
Genomförande 2022	9
Analys av system, arenor och aktörer	9
Preliminära resultat.....	11
Offentligt finansierade verksamheter har ett särskilt ansvar	14
Kartläggning av befintliga målstrukturer för uppföljning av mål och indikatorer	14
Preliminära resultat.....	14
Systemanalyser.....	16
Preliminära resultat.....	17
Dialogmöten	18
Aktörer i livsmedelssystemet	18
Ungdomsdialoger	19
Övriga dialoger	20
Vetenskaplig referensgrupp	20
Litteratursammanställningar	21
Matmiljön i svensk kontext	21
Analys av indikatorer för befolkningens matvanor	21
Statistik om livsmedelsförsäljning.....	22
Studie om livsmedel i detaljhandel	23
Kartläggning av mål- och strategidokument	23
Kartläggning nordiska länderna om mål, strategidokument och kunskapsstöd	24
Det fortsatta arbetet 2023 och 2024	25
Arbetet 2023	25
Arbetet 2024	25
Referenser	27

Sammanfattning

Folkhälsomyndigheten och Livsmedelsverket har fått regeringens uppdrag att föreslå nationella mål med indikatorer för arbetet med en hållbar och hälsosam livsmedelskonsumtion samt relevanta insatsområden (S2021/03523). Vi har också fått ett kompletterande uppdrag, att föreslå nationella mål med indikatorer för arbetet med att barns och ungas livsmedelskonsumtion ska bli mer hälsosam och hållbar. Särskilt fokus ska vara på grupper med sämre socioekonomiska förutsättningar (S2022/02969).

De båda uppdragen samordnas och arbetet får därigenom ett tydligare fokus på barn och unga och socioekonomiska skillnader. I den här rapporten beskriver vi varför dagens livsmedelskonsumtion inte är hållbar och hälsosam. Därutöver beskriver vi aktiviteter i uppdragen, preliminära resultat och en övergripande plan för resten av arbetet.

Livsmedelssystemet är stort och komplext, och under uppdragets första fas har vi fokuserat på att samla in och analysera kunskap. Hittills har vi bland annat:

- haft dialoger med olika aktörer, till exempel inom offentlig sektor och näringsliv
- kartlagt och sammanställt vetenskaplig forskning, nationella och internationella organisationers mål- och strategidokument och kunskap om matmiljöns betydelse för livsmedelskonsumtionen
- sammanställt forskning om matmiljön i Sverige i en litteraturöversikt
- gjort en enkätundersökning för att få kunskap om de nordiska ländernas arbete med mål och strategier samt indikatorer för hållbar livsmedelskonsumtion
- gjort undersökningar med fokus på befolkningens livsmedelskonsumtion och faktorer i matmiljön, bland annat en fördjupad analys av data från folkhälsoenkäten Hälsa på lika villkor
- analyserat livsmedelsförsäljningsstatistik, och i samverkan med Hjärt-lungfonden undersökt livsmedelsförsäljning i specialiserad detaljhandel.
- kartlagt befintliga målstrukturer för uppföljning av mål och indikatorer
- tagit fram systemkartor för att beskriva livsmedelssystemets komplexitet

Preliminära resultat

Några av de identifierade områdena för att ställa om till en hållbar och hälsosam livsmedelskonsumtion är:

- utbud
- tillgång och tillgänglighet

- exponering och marknadsföring
- ekonomisk tillgänglighet
- information och kunskap
- kommersiella och offentliga styrmedel
- offentligt finansierade verksamheter

Arbetet visar att mål för en hållbar och hälsosam livsmedelskonsumtion kan handla om vad en förändrad livsmedelskonsumtion ska leda till, såsom minskad klimatpåverkan, minskad förlust av biologisk mångfald och minskad matrelaterad ohälsa.

Det kan också handla om mål om en ökad konsumtion av vegetabilier (grova grönsaker, baljväxter och fullkorn), en minskad konsumtion av kött och salt samt en minskad överkonsumtion. Vår bedömning i nuläget är att de förändringar som behöver ske för att livsmedelskonsumtionen ska bli hållbar och hälsosam överlag går i linje med mål i andra befintliga målstrukturer såsom Sveriges miljömål, Agenda 2030, det folkhälsopolitiska ramverket samt mål för den svenska livsmedelsstrategin.

Under 2023 fortsätter arbetet med att sammanställa och bearbeta underlagen. I januari 2024 lämnar vi förslag på nationella mål med tillhörande indikatorer samt förslag på insatsområden. Vi kommer att identifiera och definiera indikatorer för att följa upp mål, delmål och insatsområden samt ta fram en konsekvensbeskrivning. Inom ramen för tilläggsuppdraget planerar vi att under 2024 skapa plattformar för att tillsammans med andra aktörer testa hur några av förslagen skulle kunna implementeras i olika verksamheter. Förslag på mål och insatsområden kommer att diskuteras med olika aktörer och målgrupper, bland annat en medborgarpanel.

Bakgrund

Detta är den andra delredovisningen av ett regeringsuppdrag till Folkhälsomyndigheten och Livsmedelsverket. Den omfattar en lägesbeskrivning av arbetet med uppdraget och en uppdaterad övergripande plan för det återstående arbetet inför slutrapporten i januari 2024. I delredovisningen beskrivs även genomförandet av det kompletterande uppdraget som regeringen beslutade om under 2022, med syftet att påverka barns och ungas livsmedelskonsumtion i en mer hälsosam och hållbar riktning. De båda uppdragen kommer att samordnas och arbetet får därigenom ett tydligare fokus på barn och unga och socioekonomiska skillnader. Det kompletterande uppdraget ska slutredovisas i januari 2025.

Dagens livsmedelskonsumtion är inte hållbar och hälsosam. För att befolkningens livsmedelskonsumtion ska kunna bli mer hållbar och hälsosam behöver alla aktörer i livsmedelssystemet arbeta mot samma mål och insatser och åtgärder vara samordnade. Att livsmedelskonsumtionen är hållbar är också angeläget ur ett regionalt utvecklingsperspektiv. Fastställda nationella mål och indikatorer för en hållbar och hälsosam livsmedelskonsumtion kommer att vara vägledande för regionernas och kommunernas folkhälsoarbete liksom för näringslivet och civilsamhället.

Den totala mängden energi som befolkningen får i sig från livsmedel har ökat över tid utan att energibehovet har ökat (Jordbruksverket 2017). Konsumtionen i Sverige skiljer sig mellan olika grupper med avseende på till exempel socioekonomi, geografi och kön (Folkhälsomyndigheten 2022a, Livsmedelsverket 2022b). Utöver att vi generellt har ett för högt energiintag har vi även ett för högt intag av bland annat rött kött och charkprodukter, sötdryck och salt. Samtidigt äter vi mindre fullkorn, fisk, baljväxter och frukt och grönsaker än rekommenderat (Nordiska ministerrådet 2014, Livsmedelsverket 2022a).

Vad och hur vi äter kan ha både positiva och negativa konsekvenser för folkhälsan. Mat är grundläggande för allas liv, fysiska och psykiska hälsa. Maten är särskilt viktig för barns och ungdomars tillväxt, utveckling och hälsa. Idag är konsumtionen av mat – vad och hur mycket vi äter – en av de största riskfaktorerna för sjukdomsburden i Sverige (Folkhälsomyndigheten 2022b). Den matrelaterade ohälsan ökar i befolkningen men är också ojämnt fördelad. På sikt leder ohälsan till exempelvis ökade samhällskostnader i allmänhet och i synnerhet ökade sjukvårdskostnader, produktivitetsförluster och minskad livslängd. Redan idag skattas den årliga samhällskostnaden för fetma till cirka 70 miljarder. Dagens livsmedelskonsumtion ökar risken för övervikt och fetma, vilket i sin tur ökar risken för sjukdomar som diabetes, hjärt-kärlsjukdom, stroke, och olika cancerformer. Förekomst av övervikt och fetma ökar i alla befolkningsgrupper och hos både barn och vuxna. Läsåret 2018/2019 hade mer än vart femte

barn (21 procent) i ålder 6-9 år övervikt eller fetma (15 procent övervikt respektive 6 procent fetma). Övervikt och fetma blir vanligare med åldern för både flickor och pojkar och det finns skillnader mellan regioner i förekomsten av övervikt och fetma (Folkhälsomyndigheten 2020). Enligt Nationella Folkhälsoenkäten från 2021 hade 52 procent av vuxna, mellan 16–84 år, antingen övervikt eller fetma (36 procent övervikt respektive 16 procent fetma). Förekomst av övervikt och fetma är högre bland individer med förgymnasial utbildning jämfört med individer med eftergymnasial utbildning. Det föreligger även skillnader i förekomsten av övervikt och fetma utifrån kön, ålder och födelseland (Folkhälsomyndigheten 2022c).

Forskning visar att hälsosam mat kan bidra till att på befolkningsnivå minska risken för hjärt- och kärlsjukdom med 30 till 50 procent, och förebygga upp till en tredjedel av alla cancerfall (Folkhälsomyndigheten 2022c, Folkhälsomyndigheten och Livsmedelsverket 2017, Brådvik et al. 2021).

Dagens livsmedelssystem och konsumtion är inte hållbar för klimatet och miljön. Konsumtionen av mat i Sverige beräknas motsvara 20 procent av de konsumtionsbaserade växthusgasutsläppen, alltså cirka 1,5 ton koldioxid-ekvivalenter per capita (Sveriges Lantbruksuniversitet 2022, Naturvårdsverket 2022a). Vi ser också att cirka 60 procent av livsmedelskonsumtionens klimatpåverkan utgörs av utsläpp utanför Sverige då cirka 45 procent av alla livsmedel som konsumeras i Sverige kommer från andra länder (Willet et al. 2019, Steinbach et al. 2018). Det är därmed inte möjligt att ställa om till en hållbar livsmedelskonsumtion enbart genom att göra den svenska livsmedelsproduktionen hållbar, utan konsumtionen av livsmedel producerade i andra länder behöver också förändras för att därigenom minska de negativa konsekvenserna på miljön där produktionen sker.

Miljöpåverkan från svensk direktkonsumtion av mat överskrider de planetära gränserna för växthusgasutsläpp, åkermarksanvändning, kväve- och fosfortillförsel samt biologisk mångfald (Moberg et al. 2020). De största miljöutmaningarna kopplade till livsmedelskonsumtionen globalt och i Sverige är förknippade med de pågående klimatförändringarna och förlusten av biologisk mångfald (Livsmedelsverket 2021). Livsmedelsproduktionen identifierats som den största bidragande orsaken till förlust av biologisk mångfald (Willet et al. 2019).

En viss livsmedelsproduktion kan dock bidra till att bevara kultur- och odlingslandskap samt biologisk mångfald i odlingsmiljöer (Jordbruksverket 2022). Att vi köper mer än vad vi konsumerar har också påverkan på miljön.

Matsvinnet inom livsmedelssystemet är omfattande, vilket innebär en negativ effekt på miljön och klimatet (Naturvårdsverket 2022b). Om vi till nästa generation ska lämna över ett samhälle där de stora miljöproblemen är lösta, utan att orsaka ökade miljö- och hälsoproblem utanför Sveriges gränser, behöver livsmedelskonsumtionen och -produktionen bli mer hållbar.

Genomförande 2022

Utgångspunkten för vårt arbete med att identifiera mål och insatsområden är en systemansats där vi utgår från en livsmedelssystemkarta som tagits fram av HLPE och FAO (HLPE 2017). Livsmedelssystemkartan beskriver faktorer som påverkar produktionen och konsumtionen av mat – ur ett hållbarhets- och jämlikhetsperspektiv (se figur 1 s 9).

Under 2022 har vi arbetat med att utveckla mer detaljerade systemkartor och utgår då från den kunskap som dialoger, undersökningar samt kartläggning av vetenskaplig litteratur genererar. Utöver detta har vi sammanställt nationella och internationella styrdokument, undersökningar och analyser samt aktörsdialoger i syfte att identifiera konkreta förslag på insatser/insatsområden. Vi har även genomfört en analys av olika arenor, aktörer och de drivkrafter och incitament som påverkar dessa.

I projektet utgår vi från barnets bästa och barnperspektivet är genomgående i arbetet. Till exempel kommer särskilt konsekvenser för barn och unga och olika socioekonomiska grupper belysas i den konsekvensbeskrivning som görs av mål och insatsområden.

Hitintills i uppdraget har fokus varit på att föra dialoger med olika aktörer och inhämta och analysera kunskap. I detta kapitel beskrivs genomförda och pågående arbeten utifrån följande rubriker:

- Analys av system, arenor och aktörer
- Kartläggning av befintliga målstrukturer för uppföljning av mål och indikatorer
- Framtagande av systemkartor
- Dialoger med aktörer i livsmedelssystemet
- Litteratursammanställning
- Analys befolkningens matvanor samt livsmedelsstatistik
- Kartläggningar av internationella och nationella mål och strategidokument

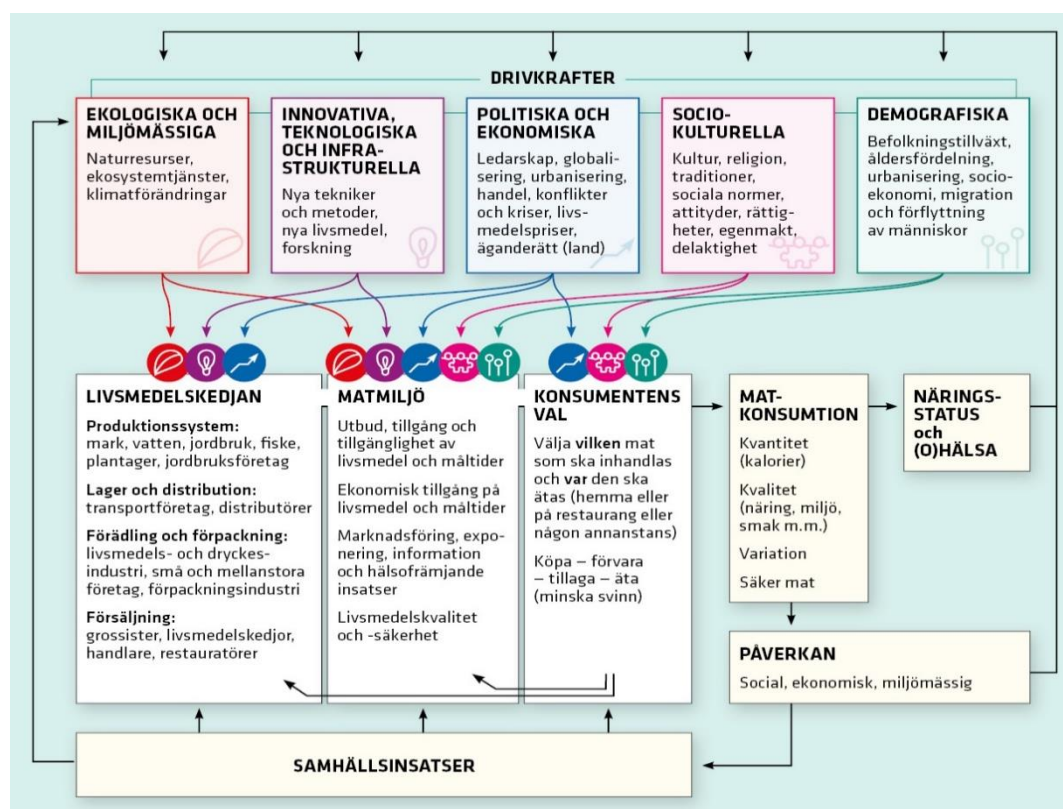
Analys av system, arenor och aktörer

I arbetet med att utforma mål, insatsområden och indikatorer har vi inledningsvis kartlagt den verklighet vi behöver ta hänsyn. I detta avsnitt sammanfattar vi resultatet från analysen av livsmedelssystemet. En fungerande livsmedelsförsörjning är ett av samhällets grundläggande uppdrag, även vid samhällsstörningar. Livsmedelssystemet är komplext, och det krävs

omfattande insatser för att livsmedel ska nå konsumenten. Det stora antalet och variationen på aktörer i livsmedelssystemet bidrar också till systemets komplexitet.

Ett livsmedelssystem utvecklas kontinuerligt. Livsmedelssystemen varierar mellan länder, vilket har sin grund i historiska, religiösa, sociala, kulturella och ekonomiska förutsättningar, men alla länder är samtidigt beroende av det globala livsmedelssystemet. De senaste årens fokus har framförallt handlat om att främja lönsamhet inom livsmedelsbranschen (Proposition 2016/17:104). Livsmedelsstrategin har idag inte inkluderat mål för befolkningens hälsa.

Sveriges livsmedelssystem är komplext och inkluderar alla aktörer som påverkar och påverkas av systemet på olika sätt – från riksdag till producenter, kommuner och konsumenter (figur 1). Vissa har större möjlighet att påverka systemet än andra. Exempelvis är befolkningen beroende av att kommersiella aktörer producerar och levererar livsmedel. Livsmedelssystemet påverkas vidare av faktorer som lagar, policys, innovationer, sociala normer och kommersiella intressen. Utfallet av dessa kan inte alltid förutses. Det finns ett ömsesidigt beroende mellan livsmedelssystemets olika delar. Alla aktörer behöver arbeta mot samma mål och vidtagna åtgärder behöver gå i samma riktning och vara samordnade. I figur 1 nedan sammanfattas det komplexa livsmedelssystemet.

Figur 1. Modell för faktorer som påverkar produktionen och konsumtionen av mat ur ett hållbarhets- och jämlikhetsperspektiv. Källa: HLPE (2017). Återgiven med tillstånd av FAO.

Genom att anta ett systemperspektiv blir det tydligt att många faktorer och drivkrafter i matmiljön, påverkar vad vi väljer och vad vi konsumerar. Exempel på faktorer är utbud, pris, smak, tillgänglighet och exponering. Exempel på drivkrafter är politik, priser, kultur, socioekonomi och sociala normer. Matmiljön ser olika ut i olika delar av landet, men skillnader finns också mellan områden med olika socioekonomiska resurser. Det kan handla om skillnader i matkulturer och sociala normer, men också handla om skillnader i utbud och marknadsföring.

När det gäller att identifiera insatsområden är det främst matmiljön och de drivkrafter som påverkar matmiljön som står i fokus.

Resultat från forskning visar att flera typer av insatser är nödvändiga, det räcker inte med enskilda insatser eller enbart insatser inom ett område för att förändra livsmedelskonsumtionen. Nobles et al. (2021) har också visat att livsmedelskonsumtionen inte skulle förändras nämnvärt enbart genom att förse individer med information och kunskap.

Mycket av forskningen har dock hitintills undersökt effekten av att påverka några enstaka delar i systemet, det vill säga det saknas ett helhetsperspektiv (Zhang och Yin 2019, Nobles et al. 2021).

Preliminära resultat

Vi kartlägger centrala områden för utformningen av konkreta mål och insatsområden. Nedan följer exempel på utmaningar och frågeställningar som hittills identifierats som centrala områden. Processen med att syntetisera och bearbeta underlag pågår och den kommer att ligga till grund för förslagen på mål, delmål och insatsområden. De hittills identifierade områdena är utbud, tillgång och tillgänglighet, exponering och marknadsföring, ekonomisk tillgänglighet, information och kunskap, men också till exempel kommersiella och offentliga styrmedel samt offentligt finansierade verksamheter.

Utbud

Det totala utbudet av livsmedel är större än behovet hos befolkningen. Tillgängligheten av energi, det vill säga kalorier per capita, har ökat med cirka 10 procent sedan 1980 (Jordbruksverket 2017). I förhållande till evidensbaserade rekommendationer och råd är utbudet av energitäta och näringsfattiga livsmedel alldeles för stort. Utbudet av energitäta måltider, inte minst på snabbmatställen är också stort. Utbudet påverkar vår livsmedelskonsumtion på ett sätt som inte är hållbart eller hälsosamt.

Därför är det av betydelse att identifiera möjliga insatser som kan påverka kommersiella respektive offentligt finansierade utbudsarenor.

Tillgång och tillgänglighet

I dagens samhälle finns mat och dryck inte bara i matbutiker eller på restauranger utan även i exempelvis möbel-, bygg- och elektronikhandeln. Över tid har även tillgången på snabbmatsställen, caféer och möjlighet till hämtmat ökat. Tillgången på livsmedel och måltider är stor i Sverige, även om den kan variera i olika delar av landet och samhället. En stor del av denna försäljning rör energitäta och näringsfattiga livsmedel. Till skillnad från en del andra länder kan livsmedel och måltider inhandlas dygnet runt i Sverige. Forskning visar att ökad tillgång och tillgänglighet påverkar konsumtionen (Hunter et al. 2018, Elisabeth et al. 2020; Perez-Ferrer et al. 2019). Det gäller både energitäta livsmedel men även frukt och grönsaker.

Därför är det av betydelse att identifiera vilka insatser som kan påverka tillgången och tillgängligheten av livsmedel. Exempelvis har dagligvaruhandeln överenskomna branschriktlinjer.

Exponering och marknadsföring

Idag exponeras vi ständigt för livsmedel och måltider vilket påverkar människors konsumtion. Exponeringen kan vara fysisk eller ske genom marknadsföring eller budskap i olika digitala medier. I det offentliga rummet – på reklampelare, i kollektivtrafik, i butiksfönster – exponeras vi för reklam om mat. Även det digitala offentliga rummet behöver inkluderas i detta sammanhang. Energitäta och näringsfattiga mat marknadsförs i större utsträckning än mer hälsosam mat. En rapport från Hjärt-lungfonden och UNICEF (Hjärt-lungfonden 2022) om barns matmiljö i Sverige visade att barnen exponerades för marknadsföring och reklam om mat överallt i sin dagliga miljö. Närmare 80 procent av marknadsföringen av mat gällde energitäta och näringsfattiga mat. Barn är en särskilt utsatt grupp när det gäller marknadsföring av mat (Russell, Croker och Viner 2020, Villegas-Navas Montero-Simo och Araque-Padilla 2020, Qutteina, De Backer och Smits 2019).

Vidare har det visats att nästan hälften av alla materbjudanden online hos svenska matbutiker är på produkter som har högt innehåll av mättat fett, socker och salt (energitäta och näringsfattiga). Och fyra av fem av dessa erbjudanden är så kallade “flerköp”, som kräver att konsumenten köper fler enheter (Reformaten, Svenska postkodstiftelsen och Questionmark 2022).

Därför är det av betydelse att identifiera vilka möjligheter som finns för att marknadsföringen av energitäta och näringsfattiga livsmedel ska bli återhållsam och att incitamenten för att lyfta fram hållbara och hälsosamma livsmedel stärks. Barn och unga behöver särskilt värnas, men det finns utmaningar eftersom de lever i samma matmiljö som vuxna. Det betyder att barn

exponeras i samma eller högre utsträckning för budskap eller marknadsföring om mat på grund av den höga användningen av sociala medier.

Ekonomisk tillgänglighet

Priset på livsmedel har ofta stor betydelse för vilket val konsumenten gör, ibland helt avgörande. Alla har inte samma ekonomiska möjlighet att välja. För grupper med mindre ekonomiska resurser kan utgiften för mat utgöra en ansevärd andel av ekonomin. Internationella erfarenheter, men också erfarenheter från den nu aktuella inflationen är att livsmedel som frukt och grönt nedprioriteras (Livsmedelsverket 2022b).

Därför är det av betydelse att undersöka vilka möjligheter som finns för att öka den ekonomiska tillgängligheten till hälsosamma och hållbara livsmedel.

Information och kunskap

Kunskapen om hur livsmedelskonsumtionen påverkar både hälsa och miljö behöver höjas hos beslutsfattare, aktörer och allmänhet. I flera internationella och europeiska styrdokument rekommenderas utbildning av olika professioner för att främja hälsosamma matvanor. EU:s handlingsplan för barnfetma uppmanade exempelvis medlemsländerna att utbilda hälso- och sjukvårdspersonal så att de kan göra föräldrar mer medvetna om vikten av amning samt göra skolmåltidspersonal mer medvetna om hälsosamma matval (Europeiska Kommissionen 2014).

Information och råd från myndigheter är en vanlig insats för att stödja konsumenten att göra hälsosamma val. Märkning på förpackningar eller budskap i affärer som visar andelen tillsatt socker eller hälsorisker förknippade med att dricka sötade drycker verkar kunna höja kunskapen, ändra attityder och minska intentioner att handla sötade drycker hos vuxna (Gupta 2021). Kunskapsläget är dock oklart.

Därför är det av betydelse att visa bredden av insatser och åtgärder som krävs för att främja en hållbar och hälsosam livsmedelskonsumtion, då information i sig inte är tillräckligt. Det är också viktigt att undersöka vilka incitament och möjligheter olika myndigheter har för en ökad kunskapsuppbyggnad för att stärka arbetet för en hållbar livsmedelskonsumtion – nationellt, regionalt och lokalt.

Kommersiella och offentliga styrmedel

Många olika typer av insatser påverkar vad verksamheter och individer gör. Några av dessa betraktas som styrmedel. Inom forskning och organisationer som exempelvis World Health Organization (WHO 2021) talas det alltmer om kommersiella insatser för att påverka konsumtion så kallade kommersiella bestämningsfaktorer och möjligen till och med som

kommersiella styrmedel. WHO menar att kommersiella insatser påverkar vår fysiska och sociala miljö och hälsa och driver på ojämlikhet.

Därför är det av betydelse att undersöka om olika typer av offentliga styrmedel kan balansera kommersiella styrmedel.

Offentligt finansierade verksamheter har ett särskilt ansvar

Vissa offentligt finansierade arenor tillhandahåller och erbjuder livsmedel och/eller måltider i sin verksamhet. Exempel på sådana organisationer är skola, hälso- och sjukvård, försvarsmakten och kriminalvården. Vid exempelvis möten, konferenser eller mat till personalen finns också andra offentligt finansierade verksamheter som tillhandahåller livsmedel och måltider. Detta gäller på nationell, regional och lokal nivå.

Andra offentligt finansierade arenor är exempelvis kommunala idrottsanläggningar, simhallar och sjukhus. Det är mycket vanligt att det erbjuds mat och dryck på dessa olika arenor, där erbjudandet ofta innehåller energitäta och näringsfattiga livsmedel.

Därför är det av betydelse att identifiera insatser som kan användas för att påverka utbudet av ohälsosamma livsmedel på dessa arenor.

Kartläggning av befintliga målstrukturer för uppföljning av mål och indikatorer

Det finns idag beslutade mål och indikatorer som berör delar av hållbar livsmedelskonsumtion, till exempel Sveriges miljömål, Agenda 2030, Folkhälsopolitiska mål och mål för uppföljning av den svenska livsmedelsstrategin (Proposition 2016/17:104). Det finns stora fördelar med att komplettera och nyttja befintliga mål- och uppföljningsstrukturer för de kommande målen, indikatorerna och insatsområden som utreds i det här uppdraget. För att människor, särskilt barn och unga, ska kunna nå en hållbar och hälsosam livsmedelskonsumtion måste det finnas samhällsliga förutsättningar. Det kommer att kräva insatser från såväl staten, kommuner och regioner som marknadsaktörer och organisationer.

Preliminära resultat

För att komplettera befintliga målstrukturer behövs mål för livsmedelssystemet och konsumtionen. Våra analyser har hittills identifierat några områden inom vilka mål och indikatorer för hållbar och hälsosam livsmedelskonsumtion kan tas fram. Det är exempelvis mål som ska främja jämlik hälsa och barns rätt till jämlik hälsa. Det kräver förändringar på samhällsnivå där alla aktörer i livsmedelssystemet skapar förutsättningar för barn och unga att

ha en hållbar och hälsosam livsmedelskonsumtion i såväl förskola och skola, som på fritiden och i hemmet.

Arbetet hittills visar att mål för en hållbar och hälsosam livsmedelskonsumtion exempelvis kan handla om vad en förändrad livsmedelskonsumtion ska leda till, såsom minskad klimatpåverkan, minskad förlust av biologisk mångfald och minskad matrelaterad ohälsa. Det kan också handla om exempelvis mål om en ökad konsumtion av vegetabilier (grova grönsaker, baljväxter och fullkorn), en minskad konsumtion av kött och salt samt en minskad överkonsumtion. Vår bedömning i nuläget är att de förändringar som behöver ske för att livsmedelskonsumtionen ska bli hållbar och hälsosam överlag går i linje med mål i andra befintliga målstrukturer.

Befintliga målstrukturer och uppföljning för hållbar och hälsosam livsmedelskonsumtion

Att den matrelaterade ohälsan ska minska och att hälsan ska bli jämlik finns med i flera av de existerande målstrukturerna och följs upp med flera indikatorer. Ett exempel är det folkhälsopolitiska ramverket som består av ett övergripande, nationellt folkhälsopolitiskt mål och åtta målområden. Det övergripande målet för folkhälsopolitiken har ett tydligt fokus på jämlik hälsa. Målet följs upp med indikatorer som kan vara relevanta även för att följa upp förändringen i olika samhällsgrupper till följd av en förändrad livsmedelskonsumtion.

En minskad matrelaterad ohälsa skulle även kunna bidra till mål i Agenda 2030, särskilt målen "Ingen hunger" och "God hälsa och välbefinnande". Möjligen skulle indikatorer som används i uppföljningen av dessa mål även kunna bli relevanta för att följa upp målen för en hållbar och hälsosam livsmedelskonsumtion, vilket myndigheterna kommer utreda vidare i uppdraget.

Livsmedelskonsumtionen behöver förändras för att minska klimatpåverkan (Livsmedelsverket 2021). De målstrukturer som är mest relevanta för klimatförändringen är Sveriges miljömål och Agenda 2030. I Sveriges miljömål finns målet "Begränsad klimatpåverkan" och mäts med ett antal indikatorer, av vilka en är särskilt relevant för livsmedelskonsumtionen; konsumtionsbaserade utsläpp i Sverige och andra länder.

Om livsmedelskonsumtionen förändras så att dess negativa påverkan på biologisk mångfald, övergödning och spridning av miljögifter minskar, skulle det bidra till Sveriges miljömål, exempelvis målen Ett rikt växt- och djurliv samt Ett rikt odlingslandskap. Att minska livsmedelskonsumtionens negativa påverkan på biologisk mångfald går även i linje med Sveriges livsmedelsstrategi (Proposition 2016/17:104) och Agenda 2030 mål om Hållbara ekosystem och biologisk mångfald.

Livsmedelsstrategin, som hittills haft ett tydligt uppdrag för en ökad livsmedelsproduktion och en konkurrenskraftig livsmedelsbransch, skulle kunna få ett breddat uppdrag med att inkludera mål för befolkningens hälsa med mål för en hållbar och hälsosam livsmedelskonsumtion.

Vilka livsmedel vi konsumerar och hur de är producerade påverkar hur hållbar och hälsosam livsmedelskonsumtionen är. Mål och uppföljning av konsumtionen av olika typer av livsmedel finns i viss mån inom befintliga målstrukturer.

Det är relevant att följa upp befolkningens konsumtion av olika livsmedel för att kunna följa upp åtgärder som syftar till att minska eller öka konsumtionen av vissa livsmedel. Statistik över försäljningen av enskilda livsmedel finns idag tillgänglig hos SCB och ett kostnadseffektivt sätt att möjliggöra en tillförlitlig uppföljning av konsumtionen av olika livsmedel skulle vara ett utbyte av försäljningsstatistik mellan myndigheter. Regelbundna matvaneundersökningar behövs också för att följa upp livsmedelskonsumtionen i olika befolkningsgrupper och för att kunna studera effekter av olika åtgärder.

Systemanalyser

I arbetet utgår vi från konstaterandet att livsmedelskonsumtion idag inte är hållbar och hälsosam och att vi har ett systemproblem. Problemet beror i grunden på ogynnsamma villkor för hela livsmedelssystemet.

Vi använder oss av systemhändelser, en metod från systemvetenskapen, som på ett greppbart sätt kan illustrera hur olika orsaker samverkar och hur denna komplexa samverkan bidrar till att livsmedelskonsumtionen inte är hållbar och hälsosam. I föreliggande rapport redovisar vi exempel på en systemhändelse från arbetet som illustrerar ett delproblem med livsmedelskonsumtionen och hur problemet kan tänkas uppstå.

Alla systemhändelserna i detta uppdrag kan modifieras till att innefatta fler orsaker, andra arenor eller särskilt utsatta populationer exempelvis barn och unga. De fungerar samtidigt som teoretiska modeller som kan användas för datadrivna och evidensbaserade simuleringar där olika insatsers genomslagskraft på systemet kan utforskas.

Målet med systemhändelserna är att bidra till det övergripande regeringsuppdraget på fyra sätt:

1. att beskriva livsmedelssystemets komplexitet,
2. att inom dessa systemhändelser identifiera och motivera möjliga insatsområden inom vilka aktörer själva kan bidra till förflyttningen mot en hållbar och hälsosam livsmedelskonsumtion,
3. att utgöra underlag till konsekvensbedömningen genom att tydliggöra logiken för hur livsmedelskonsumtionen kan påverkas via de insatsområden som föreslås,
4. att använda dem som underlag för framtida datadrivna simuleringar, för att bättre förstå hur systemprocesser samverkar över tid och hur insatsområden kan bidra till en förflyttning mot en hållbar och hälsosam livsmedelskonsumtion.

Preliminära resultat

I framtagandet av systemhändelserna har vi använt tre delproblem med dagens livsmedelskonsumtion:

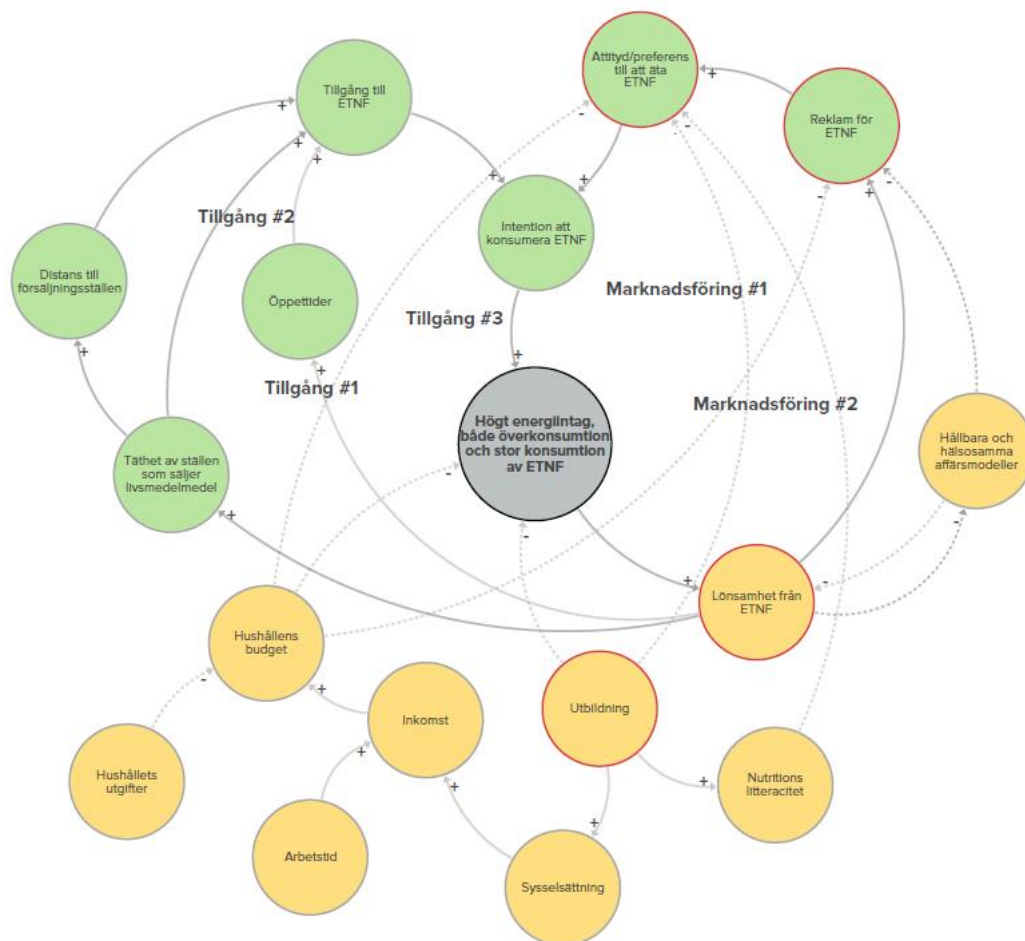
1. för liten konsumtion av grönsaker, baljväxter, frukt och spannmålsprodukter av fullkorn
2. för högt energiintag, både överkonsumtion och för stor konsumtion av näringsfattiga men energitäta livsmedel
3. för stor konsumtion av animaliska livsmedel, speciellt rött kött, chark och mjölkprodukter.

I figuren nedan redovisar vi en utvald systemhändelse. Systemhändelsen visar hur faktorer i matmiljön (gröna cirklar) och olika drivkrafter (gula cirklar) samverkar i individernas närmiljö (arena). Samverkan mellan dessa faktorer bidrar till att förstärka problemet med ett högt energiintag av energitäta och näringsfattiga livsmedel (grå cirkel).

Den röda rektangeln markerar ett tänkt orsakssamband mellan marknadsföring och konsumtion av energitäta och näringsfattiga livsmedel. Exempelvis när företagets försäljning av energitäta och näringsfattiga livsmedel ökar så ökar deras förmåga att marknadsföra dessa livsmedel. När marknadsföringen ökar så ökar individens exponering via reklam i deras närområde vilket förstärker deras attityd och slutligen intention att konsumera energitäta och näringsfattiga livsmedel. Detta ökar den genomsnittliga konsumtionen av livsmedlen.

Enskilda faktorer inom orsakssambandet identifieras som potentiella insatsområden. Dessa är markerade som gröna och gula cirklar med röd omkrets i figuren. Om insatser riktas mot flera

faktorer samtidigt så ökar sannolikheten att orsakssambandet bryts och marknadsföringen av dessa livsmedel minskar.

Figur 2. Systemhändelse för delproblemet ett för högt energiintag av energitäta och näringsfattiga livsmedel (ETNF).

Dialogmöten

Aktörer i livsmedelssystemet

Myndigheterna genomförde tre dialogmöten under april – augusti 2022. Aktörerna som deltog var organisationer från civilsamhället, offentlig sektor och näringslivet. Aktörerna visade stort intresse för denna fråga och det finns en bred samstämmighet. Uppdraget presenterades för deltagarna, varefter de i olika övningar både fick formulera framtidsvisioner och föreslå mål och delmål för en hållbar livsmedelskonsumtion. I övningarna ingick det att identifiera möjligheter och utmaningar, ta fram en vision för framtiden i form av en löpsedel och workshop om mål och insatser.

Resultat

De mål och insatser/insatsområden som föreslogs under dialogmötena handlade om:

1. Kunskap, kommunikation och transparens
2. Matmiljö och andra förutsättningar att konsumera hållbart
3. Offentliga måltider
4. Styrmedel
5. Uppföljning
6. Förändrad livsmedelskonsumtion
7. Hälsoutfall
8. Miljöutfall
9. Jämlikhetsutfall
10. Övrigt

Representanter från måltider i vård, skola och omsorg uttryckte behov av nationella mål för att kunna styra mot en omställning för hållbar och hälsosam livsmedelskonsumtion. Ett relevant exempel som lyftes var målet i Livsmedelsstrategin om att år 2030 ska 60 procent av upphandlade livsmedel inom offentlig sektor vara ekologiska, som hjälpt dem att styra i den riktningen.

Deltagarna i dialogmötena upplevde denna typ av bred dialog som positiv och efterfrågade även mer samarbete mellan aktörerna. Dokumentationen från dialogerna utgör ett av flera viktiga underlag för arbetet med att ta fram förslag på mål och insatsområden inom detta uppdrag.

Ungdomsdialoger

Tre dialoger har genomförts med sammanlagt 57 ungdomar mellan 14 och 24 år för att ta del av deras åsikter och tankar om hållbar och hälsosam livsmedelskonsumtion och även specifikt om sockerkonsumtion.

Resultat

Det övergripande resultatet av dialogerna visade att barn och unga har stort intresse för livsmedelskonsumtion och många hade tankar och idéer om hur samhället skulle kunna se ut för att främja hållbar livsmedelskonsumtion i framtiden. Majoriteten av ungdomarna tyckte att det är individens ansvar att söka kunskap om vilken mat som är hållbar och hälsosam och

sedan agera utifrån den informationen. Istället för förbud eller andra typer av restriktioner ville de flesta se kampanjer för hållbar och hälsosam mat i butikerna.

Övriga dialoger

Myndigheterna har även genomfört separata dialoger med ett antal representanter för olika samhällssektorer:

- Cancerfonden och Hjärt- och lungfonden utifrån initiativet Folkhälsa för alla
- Göteborgs stad, Sveriges Kommuner och Regioner (SKR), Vinnova, tre forskare och en expertorganisation om erfarenheterna av medborgardialoger
- representanter för Food SHIFT framework, ett ramverk om omställning till jämlik hälsa och nutrition genom att förändra matmiljön
- projektet Hållbara och hälsosamma livsmedelssystem hos Nordiska ministerrådet
- Nationella samordnaren för Agenda 2030
- bilaterala möten med branschorganisationer inom livsmedelsbranschen
- Fossilfritt Sverige.

Resultat

Det övergripande resultatet av dialogerna visar att det är en angelägen fråga som engagerar många. Genomgående har alla aktörer bidragit med att belysa problem och utmaningar, behov av insatser och mål samt betonat möjligheter och vikten av ett sammanhållet och långsiktigt arbete.

Vetenskaplig referensgrupp

Myndigheterna tillsatte en vetenskaplig referensgrupp i februari 2022. Deltagarna nominerades av Formas fyra centrumbildningar för hållbarhet och konkurrenskraft i livsmedelssystemet, Mistra Food Futures och Sustainable consumption samt två projekt som är finansierade av Vinnova: Prevention barnfetma och Ett nytt recept för skolmåltider. Urvalet byggde på nomineringarna och deltagarnas kompetenser inom jämlikhet i hälsa, hållbar livsmedelskonsumtion, systemtransformation och beteendevetenskap samt kompetens inom barnperspektiv och indikatorer eller uppföljning. Vi har eftersträvat en jämn fördelning av kön, lärosäte och ovan nämnda kompetenser.

Referensgruppen har en rådgivande roll och bidrar med förslag och synpunkter, men har ingen formell beslutsrätt.

Resultat

De tre genomförda mötena hade fokus på definition av hållbar och hälsosam livsmedelskonsumtion, drivkrafter och motkrafter, utmaningar i att anta målen, samt diskussioner om mål och insatsområden. Dialogerna har bidragit till arbetet med systemkarta och till uppdraget i stort.

Litteratursammanställningar

Matmiljön i svensk kontext

Under de senaste åren har det publicerats allt fler internationella studier som beskriver betydelsen av matmiljön och dess konsekvenser för livsmedelskonsumtionen (Folkhälsomyndigheten 2021).

I takt med det har också antalet översiktsartiklar ökat, men få av dem inkluderar studier från Sverige. Inom ramen för uppdraget gör vi därför en litteraturöversikt i syfte att kartlägga forskningen om matmiljön i ett svenskt sammanhang.

Det handlar till exempel om hur människor i Sverige exponeras för mat och livsmedel i olika situationer och vilken effekt exponering för mat har på människors livsmedelskonsumtion och matrelaterad hälsa.

Preliminära resultat

Antalet studier som preliminärt bedömts relevanta är 71. De flesta studier är observations- eller fallstudier (49 stycken). Några studier undersöker samband mellan exponering och livsmedelskonsumtion alternativt matrelaterad hälsa. De experimentella eller interventionsstudierna är i majoriteten av fallen fiktiva studier som testar effekter av märkning eller information till konsumenter i kontrollerade miljöer. Studierna har undersökt matmiljö eller exponering för mat och livsmedel i olika målgrupper och på olika arenor, till exempel i media, livsmedelshandeln eller offentlig service. Studierna undersöker även olika typer av exponering såsom marknadsföring, tillgänglighet eller information om mat eller livsmedel. Arbete pågår med att granska studiernas risk för systematiska fel.

Analys av indikatorer för befolkningens matvanor

Myndigheterna har initierat tre kvantitativa analyser där vi använder data från Folkhälsomyndighetens undersökning Hälsa på lika villkor. Den första analysen syftar till att följa upp utvecklingen av matvanor i den svenska befolkningen och att identifiera grupper i befolkningen med ohälsosamma matvanor. Analysen baseras på fyra validerade indikatorer:

konsumtionen av grönsaker och rotfrukter, av frukt och bär, av fisk och skaldjur och av sötdryck.

Den andra analysen fokuserar på att identifiera olika mönster i hälsobeteenden som är relaterade till fysisk aktivitet och matvanor. Vi kommer sedan att analysera samband mellan olika mönster i hälsobeteenden och hälsoutfall samt undersöka olika socioekonomiska och demografiska faktorer som är förknippade med dessa beteenden.

Den tredje analysen undersöker sambandet mellan matvanor och psykisk hälsa bland både barn och vuxna. I denna analys används Hälsa på lika villkor, men också Folkhälsomyndighetens undersökning Skolbarns hälsovanor som datakällor.

I nuläget pågår analysarbetet och inga resultat kan presenteras.

Statistik om livsmedelsförsäljning

Det är av stor vikt att kunna följa utvecklingen av livsmedelskonsumtionen i landet över tid. Ett sätt att göra det är att följa och analysera försäljningen av livsmedel. Exempel på statistik som analyserats är SCBs årliga nationella försäljningsstatistik från de stora livsmedelskedjorna inom dagligvaruhandeln. En analys genomförs även av regional försäljningsstatistik från dagligvaruhandel och convenience stores från statistik- och kunddataföretaget Nielsen IQ. Den är dock inte fullständig när det gäller färska frukter och grönsaker. Det innebär att analysen av statistiken från Nielsen kan göras med avseende på vissa livsmedel och livsmedelsgrupper, bland annat näringsfattiga och energitäta produkter.

En ytterligare begränsning är att data inte är tillgänglig att analysera på absolut försäljning. Analyserna är därför gjorda på så kallad share of sale i regionerna som därefter har jämförts mot populationsstorleken och vad man kan förvänta sig utifrån den. Om data vad gäller försäljningsstatistik gjordes tillgänglig på både nationell och regional nivå skulle det kunna utgöra underlag för policyåtgärder.

Statistik har också beställts från SCB avseende försäljning av livsmedel i så kallad detaljhandel, såsom fritids-, blomster-, bygg- och elektronikhandeln. Dock finns den statistiken inte att tillgå på produktnivå utan försäljningen kan endast härledas till den del av försäljningen som har livsmedelsmoms, det vill säga 12 procent. Övrig försäljning i dessa butiker har en moms på 25 procent.

Preliminära resultat

Data på regional nivå analyseras och jämförs med annan typ av regional data som berör livsmedelskonsumtion och matrelaterad hälsa. Totalförsäljningen är naturligtvis större i Stockholmsregionen jämfört med Gävleborg. Om försäljningen uttrycks per capita i

regionerna blir bilden lite annorlunda. Vi ser variationer i försäljningen av de olika livsmedelsgrupper mellan regioner vi studerar. Detta kan tyda på att det kan finnas olika utmaningar med att nå framtida mål i olika regioner. Därför blir det avgörande att möjliggöra analyser av regionala data. Preliminära analyser av data på regional nivå visar att försäljningen av så kallade utrymmesprodukter (livsmedel som inte behövs ur näringssynpunkt) korrelerar med prevalensen av övervikt och fetma i regionerna baserat på data från Nationella Folkhälsoenkäten Hälsa på lika villkor.

De preliminära resultaten avseende detaljhandeln visar att försäljningen av livsmedel, oftast energitäta och näringsfattiga, kan vara betydande hos några av dessa detaljhandelskedjor.

Studie om livsmedel i detaljhandel

I dagens samhälle finns mat och dryck inte bara i matbutiker och på restauranger utan även i exempelvis specialiserad butikshandel. Hjärt-Lungfonden genomförde i samverkan med Folkhälsomyndigheten och Livsmedelsverket hösten 2022 en kvalitativ undersökning av konsumenters och butikers perspektiv på livsmedelsförsäljning i verksamheter som huvudsakligen säljer annat, till exempel fritids-, blomster-, bygg- och elektronikhandeln. Undersökningsföretaget Ipsos genomförde undersökningen på uppdrag av Hjärt-Lungfonden.

Resultaten är under bearbetning.

Kartläggning av mål- och strategidokument

Vi har sammanställt olika nationella och internationella organisationers mål- och strategidokument som rör hållbar livsmedelskonsumtion. Det finns två syften med denna kartläggning. Det ena syftet är att synliggöra strategier och mål som Sverige antagit eller ställt sig bakom och som behöver beaktas i uppdraget. Det andra syftet är att få en överblick över och kunna inspireras av de typer av mål, indikatorer och insatsområden som redan används internationellt.

Preliminära resultat

Kartläggningen visar att det finns svenska mål som helt eller delvis är beslutade av riksdag eller regering. Av de internationella målen är vissa helt eller delvis antagna av Sverige. Exempelvis har Sverige utformat en nationell handlingsplan för att genomföra EU:s barnrättsstrategi och Socialstyrelsen har fått i uppdrag att samordna det nationella arbetet utifrån EU:s cancerplan. I vissa fall har det varit svårt att veta Sveriges ställningstagande och vem som har nationellt ansvar för genomförandet.

Varje dokument har sammanfattats med information om eventuella mål, delmål, indikatorer och insatsområden samt vilka målgrupper och vilken hållbarhetsdimension som beaktas.

Sammanställningen av strategierna visar att hållbar livsmedelskonsumtion ofta adresseras i jämlikhetskontext och med fokus på barns rättigheter. Många av dokumenten har identifierat insatser och åtgärder som behövs för att uppnå de satta målen. Insatser och åtgärder är ofta riktade till att skapa hälsosamma livsmiljöer, inklusive matmiljöer, med fokus på produktion och marknadsföring. Skolan identifieras ofta som en särskilt viktig arena. Majoriteten av strategierna svarar mot flera av Agenda 2030-målen och ett fåtal har utvecklat egna indikatorer för uppföljning.

Kartläggning nordiska länderna om mål, strategidokument och kunskapsstöd

För att få mer kunskap om det arbete som pågår i Norden har vi genomfört en enkätundersökning med nordiska myndigheter. Vi har fokuserat på att identifiera befintliga eller planerade mål och strategier för hållbar livsmedelskonsumtion, de indikatorer som används inom livsmedelskonsumtion och de kunskapsunderlag som finns på området. De myndigheter som deltagit är:

- Fødevarestyrelsen (Danmark)
- Heilsufrøðiliga starvsstovan (Färöarna)
- Embætti landlæknis (Island)
- Mattilsynet och Helsedirektoratet (Norge)
- Terveysten ja hyvinvoinnin laitos och Ruokavirasto (Finland).

Preliminära resultat

Sammanställningen visar att flera av de nordiska länderna har beslutade mål och strategier eller att det håller på att tas fram. Målen och strategierna berör främst den miljömässiga dimensionen. De befintliga strategierna är i många fall för livsmedelssystemet i stort men inkluderar även konsumtionsmål och kostrekommendationer. Flera har infört styrmedel och ett exempel är åtgärder för offentliga måltider, främst inom skolan.

Det fortsatta arbetet 2023 och 2024

Arbetet 2023

Det fortsatta arbete vi gör ligger till grund för förslagen på mål, delmål och insatsområden. Arbetet med systemhändelser kan under 2023 och 2024 inriktas mer mot barn och unga. Dialoger med olika aktörer kommer att fortsätta under 2023. Vidare kommer dialoger att användas som forum för att presentera och diskutera förslagen på mål, delmål och insatsområden.

Det under 2022 påbörjade arbetet med att sammanställa och bearbeta underlag som kommer ligga till grund för förslag på mål, delmål och insatsområden kommer att fortsätta under 2023. Utkast på förslag kommer att diskuteras med och presenteras för relevanta aktörer.

År 2022 beviljades Livsmedelsverket finansiering från Vinnova för att göra en så kallad medborgarpanel. Projektet görs dels inom uppdraget, dels som ett innovationsprojekt inom Livsmedelsverket. Syftet med projektet är att få in medborgares perspektiv på hållbar livsmedelskonsumtion, och resultatet blir därmed ytterligare ett underlag för förslag som tas fram. Medborgarpanelen kommer att genomföras under våren 2023.

Under 2023 kommer Folkhälsomyndigheten och Livsmedelsverket att ta fram en konsekvensbeskrivning. Syftet med konsekvensbeskrivningen är att översiktligt redovisa de för- och nackdelar som förslag på mål, insatsområden och indikatorer kan förväntas föra med sig för samhället som helhet och för olika grupper av aktörer. Vi kommer särskilt belysa konsekvenser för barn och unga och olika socioekonomiska grupper.

Under 2023 kommer vi att identifiera och definiera indikatorer för uppföljning av de mål, delmål och insatsområden som föreslås. Vi kommer också att kartlägga indikatorer som redan finns, nationellt och internationellt, för att se om de behöver utvecklas eller om det behövs nya indikatorer. I denna process är till exempel den framtagna systemkartan ett viktigt stöd för att se vilka områden vi behöver studera för att följa förutsättningar och utveckling för en hållbar och hälsosam livsmedelskonsumtion.

Arbetet 2024

Folkhälsomyndigheten och Livsmedelsverket ska senast den 31 januari 2024 slutrapportera uppdraget med att ge arbetet med en hållbar och hälsosam livsmedelskonsumtion i Sverige en tydlig inriktning. Slutrapporten ska omfatta förslag på mål, insatsområden och indikatorer och kommer att beröra arenor och aktörer på nationell, regional och lokal nivå.

Inom ramen för det kompletterande uppdraget med att föreslå nationella mål med indikatorer för arbetet med att barns och ungas livsmedelskonsumtion ska bli mer hälsosam och hållbar planerar vi att under 2024 skapa plattformar, tillsammans med andra aktörer, för att testa hur dessa förslag kan påverka och implementeras i olika verksamheter.

Det kan handla om offentliga, kommersiella och civila verksamheter, och inriktningen kommer att styras av de förslag som arbetas fram under 2023. Folkhälsomyndigheten och Livsmedelsverket kommer genomgående ha ett särskilt fokus på jämlikhet, jämställdhet och barn och ungdomar. Den avslutande delen redovisas den 31 januari 2025.

Referenser

Brådvik, G., Andersson, E., Ramdén, V., Lindgren, P. och Steen Carlsson, K. 2021. Kopplingen mellan levnadsvanor och hjärt-kärlsjukdom i Sverige. *IHEHE Rapport 2021:5*. IHE: Lund.

Europeiska Kommissionen. EU Action Plan on Childhood Obesity 2014-2020. Brussels: European Commission, 2014. [citerad 31 mars 2017]. Tillgänglig: Europeiska kommissionens hemsida för folkhälsa (<https://health.ec.europa.eu/>) [Hämtad 2022-12-22]

Folkhälsomyndigheten och Livsmedelsverket. 2017. *Förslag till åtgärder för ett stärkt, långsiktigt arbete för att främja hälsa relaterad till matvanor och fysisk aktivitet*. Tillgänglig: Folkhälsomyndighetens hemsida (<https://www.folkhalsomyndigheten.se/>) [Hämtad 2022-12-22]

Folkhälsomyndigheten. 2020. *Övervikt och fetma är vanligt och ökar med ålder hos 6–9 åringar*. Tillgänglig: Folkhälsomyndighetens hemsida (<https://www.folkhalsomyndigheten.se/>) [Hämtad 2023-01-20]

Folkhälsomyndigheten. 2021. *Matmiljöns betydelse för vår hälsa*. Tillgänglig: Folkhälsomyndighetens hemsida (<https://www.folkhalsomyndigheten.se/>) [Hämtad 2022-12-22]

Folkhälsomyndigheten. 2022a. *Folkhälsoenkäten Hälsa på lika villkor. Folkhälsodata*. [online] Tillgänglig: Folkhälsomyndighetens hemsida (<https://www.folkhalsomyndigheten.se/>) [Hämtad 2022-12-22]

Folkhälsomyndigheten. 2022b. *Mat och fysisk aktivitet*. [online] Tillgänglig: Folkhälsomyndighetens hemsida (<https://www.folkhalsomyndigheten.se/>) [Hämtad 2022-12-22].

Folkhälsomyndigheten. 2022c. *Övervikt och fetma [online]*. Tillgänglig: Folkhälsomyndighetens hemsida (<https://www.folkhalsomyndigheten.se/>) (Hämtad 2023-01-20)

Gupta A, Billich N, George NA, Blake MR, Huse O, Backholer K, et al. 2021. The effect of front-of-package labels or point-of-sale signage on consumer knowledge, attitudes and behavior regarding sugar-sweetened beverages: a systematic review. *Nutrition Reviews* . 7;79(10):1165-1181.
DOI:10.1093/nutrit/nuaa107

Hjärt-lungfonden, Karolinska institutet och Unicef. 2022. *In your face – om barns matmiljö och exponering för matreklam*.

HLPE. 2017. *Nutrition and food systems. A report by the High Level Panel of Experts on Food Security and Nutrition of the Committee on World Food Security*. Rom: HLPE.

Hunter JA, Hollands GJ, Couturier DL, Marteau TM. 2018. Effect of snack-food proximity on intake in general population samples with higher and lower cognitive resource. *Appetite*. 2018; 121:337-47. DOI:10.1016/j.appet.2017.11.101.

Jordbruksverket. 2017. *Livsmedelskonsumtion och näringsinnehåll: Uppgifter till och med 2016*. JO 44 SM 1701.

Jordbruksverket. 2022. *Det här är biologisk mångfald.*) Vad är biologisk mångfald? Tillgänglig: Jordbruksverkets hemsida (<https://jordbruksverket.se/>) [Hämtad 2022-12-22].

Livsmedelsverket. 2021. L 2021 nr 17: *Kunskapsunderlag med förslag på mål och indikatorer som styr mot miljömässigt-, socialt- och ekonomiskt hållbar livsmedelskonsumtion*. Livsmedelsverkets rapportserie: L 2021 nr 17. Uppsala.

Livsmedelsverket. 2022a. *Kostråd* [Online]. Tillgänglig: Livsmedelsverkets hemsida (<https://www.livsmedelsverket.se/>) [Hämtad 2022-12-22].

Livsmedelsverket. 2022b. *Hur påverkar höjda matpriser konsumenternas köpbeteende?* Livsmedelsverkets PM. Uppsala.

Moberg, E., Karlsson Potter, H., Wood, A., Hansson P-A och Röös, E. 2020. Benchmarking the Swedish Diet Relative to Global and National Environmental Targets—Identification of Indicator Limitations and Data Gaps. *Sustainability*, 12(4): 1407. <https://doi.org/10.3390/su12041407>.

Naturvårdsverket. 2022a. *Konsumtionsbaserade växthusgasutsläpp per person och år* [online] Tillgänglig: Naturvårdsverkets hemsida (<https://www.naturvardsverket.se/>) [Hämtad 2022-12-22].

Naturvårdsverket. 2022b. *Livsmedelsavfall i Sverige 2020*. INFO-serien 8891.

Nilsson, K., Fridhammar, A., Wahlberg, K. och Steen Carlsson, K. 2022. *The economic burden of overweight and obesity in Swedish children – A lifetime perspective*. IHE Report 2022:12. IHE: Lund, Sverige.

Nobles, J., Summerbell, C., Brown, T., Jago, R. och Moore, T. 2021. A secondary analysis of the childhood obesity prevention Cochrane Review through a wider determinants of health lens: implications for research funders, researchers, policymakers and practitioners. *International Journal of Behavioral Nutrition and Physical Activity*, 18, 1-10.

Nordiska Ministerrådet. 2014. *Nordic Nutrition Recommendations 2012: Integrating nutrition and physical activity*. Nord 2014:002. Köpenhamn.

Perez-Ferrer C, Auchincloss AH, de Menezes MC, Kroker-Lobos MF, Cardoso LO, Barrientos-Gutierrez T. 2019. The food environment in Latin America: a systematic review with a focus on environments relevant to obesity and related chronic diseases. *Public Health Nutr*. 2019; 22(18):3447-64.

Proposition 2016/17:104. En livsmedelsstrategi för Sverige– fler jobb och hållbar tillväxt i hela landet.

Reformaten, Svenska postkodstiftelsen och Questionmark. 2022. *Swedish Supermarkets and the Promotion of Unhealthy Food SUPERLIST SWEDEN HEALTH 2022*.

Qutteina Y, De Backer C, Smits T. 2019. Media food marketing and eating outcomes among pre-adolescents and adolescents: A systematic review and meta-analysis. *Obes Rev.* 2019;20(12):1708-19. DOI:<https://doi.org/10.1111/obr.12929>.SCB (2021)

Russell SJ, Croker H, Viner RM. 2019. The effect of screen advertising on children's dietary intake: A systematic review and meta-analysis. *Obes Rev.* 2019;20(4):554-68. DOI:10,1111/obr.12812.

Steinbach, N., Palm, V., Cederberg, C., Finnveden, G., Persson, L., Persson, M., Berglund, M., Björk, I., Fauré, E. och Trimmer, C.. 2018. *Miljöpåverkan Från Svensk Konsumtion – Nya Indikatorer För Uppföljning: Slutrapport För Forskningsprojektet PRINCE*. Rapport 6842. Naturvårdsverket: Stockholm

Sveriges Lantbruksuniversitet. 2022. *Vad vi äter påverkar klimatet* [online] Tillgänglig: SLU:s hemsida (<https://www.slu.se/>) [Hämtad 2022-12-22].

Villegas-Navas V, Montero-Simo MJ, Araque-Padilla RA. 2020. The Effects of Foods Embedded in Entertainment Media on Children's Food Choices and Food Intake: A Systematic Review and Meta-Analyses. *Nutrients.* 2020;12(4). DOI:10.3390/nu12040964.

Willett, W., Rockström, J., Loken, B., Springmann, M., Lang, T., Vermeulen, S., Garnett, T., Tilman, D., DeClerck, F., Wood, A., Jonell, M., Clark, M., Gordon, L.J., Fanzo, J., Hawkes, C., Zurayk, R., Rivera, J.A., De Vries, W., Majele Sibanda, L., Afshin, A., Chaudhary, A., Herrero, M., Agustina, R., Branca, F., Lartey, A., Fan, S., Crona, B., Fox, E., Bignet, V., Troell, M., Lindahl, T., Singh, S., Cornell, S.E., Srinath Reddy, K., Narain, S., Nishtar, S. och Murray, C.J.L. 2019. Food in the Anthropocene: the EAT-Lancet Commission on healthy diets from sustainable food systems. *Lancet*, 393, 447-492.

World Health Organization. 2021. *Commercial determinants of health*. [online] Tillgänglig: World Health Organizations hemsida (<https://www.who.int/>) [Hämtad 2022-12-22].

World Obesity Federation. 2022. *The Economic Impact of Overweight & Obesity: 2nd Edition with Estimates for 161 Countries*.

Zhang, H. och Yin, L. 2019. A meta-analysis of the literature on the association of the social and built environment with obesity: identifying factors in need of more in-depth research. *American Journal of Health Promotion*, 33, 792-805.

Folkhälsomyndigheten

Livsmedelsverket